

յանարար առաջատան, այլ երբեմն ոմն սեղեիաբարյան, հարմեն ոչ աղտեղանայրն: զգնեալ յարձակեալ առ նարար առաջատար, եւ հարմար ոչ աղտեղանայրն:

Խորենացւոյ՝ «Որպէս ոմն նախ քան զմեզ իմաստասիրեաց», իտպն, որ կը պակտի առ նաւ-զինանցացւոյ, բացէ ի բաց կը յայտնէ օտար աղ-բիւրէ մը փոխառեալ լինելն: Իսկ նոյն Ողբոց հետեւեալ մասը կը ցուցնէ թէ Գրիգորի Ժա-նօթ էր նաեւ Աստուածաբանին «Բաղզաս ի Զեռնադրութենէն հրաժարելոյ» ձառն:

Դպրեւորք:

Խորենացի:

«Ո՞վ անբանութեանս, առ ամենայն բան նմանապէս դժուարին, եւ չար օրինակ ինքեանց զրեն զայն, զծիծաղելն զմեզ եւ զարհամարհելն իրեւ զանհասաւանդից, եւ որ սրինչ առողջագոյնն ունեցին»:

«Ողբեալ առ ի հոգեառ ամենայն բան նմանապէս դժուարին, եւ չար օրինակ ինքեանց զրեն զայն, զծիծաղելն իրեւ եւ զարհամարհելն իրեւ զանհասաւանդից, եւ որ սրինչ պիտանայրն ունեցին»:

Այս ամենայն վկայութիւնք կ'ենթադրեն Խորենացւոյ Ողբոց Նապիանդացւոյ ձառից հետեւողութեամբ թողած լինելն:

Թէ արդեօք Մովսէս երբ գրած է յիշեալ Ողբն: — Ըստ ամենայն հասանալեանութեան 440 թուին, այսինքն յուսումնական պանդխտութենէն ի հայրենիս վերադարձած տարին: Նոյն տարւոյ սկիզբներն (ի 17 փետրուարի) կը պատահէ եւ Մեսրոպայ փոխումն. իսկ տարի մը առաջ՝ (439 սեպտեմբերի 7ին) Սահակայն:

Հասերը կը կարծեն՝ թէ այդ Ողբն գրած է նա իւր զատմութենէն յետոյ, թերեւս փարպեցւոյ սա խօսքերէն հետեւցնելով. «Որոյ» («Երանելի փիլիսոփային Մովսէսին») ի ժամ վերանայն զինչպիսի ահաւոր նշույնք գրող ի վերայ գլխաւորապէս թահայտութեանդ ասացեալ է՝ ձեզէն իսկ գիտէք տեղեկացեալք»¹. Որ ուսուցչուհի ուրիշ գրուածք մը կ'անկարելի, եւ որոյ մի մասը թերեւս խառնուած ըլլալ Ողբոց կ'ստորին հետ. «Արդապետք տնամարտ եւ ընդ ինքեանսնք, անձամբ առեալ պատիւ եւ ոչ յԱստուծոյ կոչեցեալ» եւն: Վասն զի մինչեւ հոն՝ ուր կը վերջացնէ — «... որպէս երբեմն Զաքարիաս յարապիղին», Ողբոց միտքինակ շարունակութիւնն է. իսկ անկէ անդին, «Արդապետք տնամարտ» եւն, մինչեւ վերջը, լեզուն կը փոխուի, որոց կը յարթողեն լուսանք: Արդ թէ ընդունինք թէ Խորենացւոյ զատմութիւնն աւարտած է 490 թուին, այս տեսութեամբ պիտի գրուած է նաեւ Ողբն. որ ըսէ՛ ի կէս գարու

չափ անաղան մը ննթադրութենէն: Սակայն աստ պիտի ցուցնենք թէ անկարելի է 440 էն ասիին գնել Ողբոց շարագրութեան տարին:

Նախ լսենք զինքն. «Անաղ զբնանացս. աւանդ թշուառական պատմութեանս, որպէս զարտոս հանդուրեցելք բերել. զվարդ զփաս իմ եւ զեւզուս զնդեցելք, եւ հատուցելք զբան հարցն փոխանակ ծննդեանս եւ սնդեանն: Քանզի ծնան զիս իւրեանց վարդապետութեամբն եւ սնուցին, առ այս առաքելով աճեցուցանել: Եւ մինչ նորա զմեքն յուսային դարձ, եւ պատուասիրել իմով ամենիմաստ արուեստիս եւ կատարելագոյն յարմարութեամբս, համայն եւ մեք փութապէս դիմեալք ի Բիւզանդիոյ, յուսայաք հարսանաց պարել՝ անկէհոր երազութեամբ կրթեալք, եւ առագաստի ասել երգս, որք փոխանակ խրախձանութեանն ի վերայ գերեզմանի որդս ասելով՝ որդերմէն հառաչեմ՝ ուր եւ ոչ անսովեանն ժամանեցի աչաց նոցա կափուցմանց, եւ լսել զվերջն բարբառն եւ զօրհնութիւն» Այսպիսի սրտամալիկ որդ մը երբ կրնար գրել Մովսէս — եթէ ոչ այս յուզման միջոցին երբ գումեցնին նմա իւր հոգեւոր ծնողաց կորուստն, պանդխտութենէն դարձած տարին, այն է 440 ին. զայս կը հաստատէ նաեւ վերի ստորագծեալ «արդ» բառն: Ենթադրաց պատմութեան շատ անգամ առիթ կ'ունենայ խօսելու Սահակայ եւ Մեսրոպայ վրայ, սակայն ամենայն հանդիսարտութեամբ, առանց որդալու. իսկ Ողբոց մեջ՝ ինչ ոճով որ սկսած է այն ոճով կը շարունակէ լալագին, յայտնելով՝ թէ «Այսպիսեալ անձաւ հեղձաւ մղձուկ եղեալ՝ վտանգիմ կարօտութեամբ սիրոյ հօրն», եւ թէ «Զմտաւ զպտօսիկ անելով, հառաչումն յիս ի ներքս ընթանայ եւ արտօս»²: Դպրոցական շրջանի նորաւարտ երիտասարդի մը յատուկ խօսքեր միթէ չէն սորա — «Իմով ամենիմաստ արուեստիս եւ կատարելագոյն յարմարութեամբս...», զորս պարծանք կ'ըսէ Մովսէս իւր անձին համար. — իմաստուն ծերունաց մը գրչին անվայել անձնագրութիւն:

Խորենացւոյ զատմութեան եւ Ողբոց մեջ՝ ի Նապիանդացւոյ ձառից փոխառեալ զիր եւ ցան կտորները կը ցուցնեն թէ ի հայրենիս դառնալն ասոք արդէն կարգադրած եւ թարգմանած էր այդ ձառերն. ուստի թէ Ողբոց գրած ժամանակ եւ թէ զատմութիւնը իմաստարար միջոցին՝ իւր թարգմանութիւններէն հատուածներ կը ներմուծէր. եւ այս՝ ոչ միայն ի Նապիանդացւոյ, այլ եւ ի Նիւսեցւոյ, ի Ստոյն-Կալիսթեանայ, ի փրոնէ Երբայեցւոյ եւ յայլոց: Եւ չպէտ

¹ Թուով առ Վահան Մովսէսեան:

